

Barti Levente

A *CEPHALOTA CHILOLEUCA* FISCHER VON WALDHEIM 1820 (CARABIDAE, CICINDELINAE) ELŐFORDULÁSA A PARAJDI SÓSZOROSBAN

Kulcsszavak: homokfutrinka, halofil fauna, Erdély, Parajd, Sósoros

**Az előfordulási hely rövid ismertetése,
a *Cephalota chiloleuca* élőhelypreferenciája
és európai elterjedése**

A parajdi Sóhát és Sósoros országos védettségű, geológiai természetvédelmi terület a parajdi sóbánya szomszédságában található. A Sóhát, mint domborzati képződmény, egy só diapírnak (sótömsznek) a teteje, melynek gyökere 3 kilométer mélységig hatol, átmérője eléri az 1,4 kilométert. Hasonló sókibúvások számos helyen találhatóak az Erdélyi-medence peremén. Az erdélyi sóréteg keletkezése kb. 20 millió évvel ez előttre tehető, amikor a Paratethys őstengertől leszakadt, majd az Erdélyi-medencében elzáródott tóból a klímaváltozások során nagy mennyiségű só rakódott le. Erre a rétegre rakódtak rá folyamatosan a későbbi üledékek, amelynek súlya alatt a só az Erdélyi-medence peremvidékein (Désakna, Szováta, Homoródok mente) felszínközébe került, néhol átszakította a fedőrétegeket, és pozitív felszíni formákat hozott létre. A Sóháton főleg dolinák, víznyelők találhatóak, a Sósorosban pedig kibújik a só az agygrétegek alól és éles, csipkézett sókarrakkal borított meredek suvadásokat képez. A sósziklák aljában sok tömény só forrás, sószivárgás található, melyek közül a nagyobb vízhozamúak lekúsznak a Korond-patakig és a vizükből kicsapódó vékony sóréteg száraz időben, hófehér sósivatagokat eredményez. A szikes talajon csak gyér, sótűrő növényzet telepszik meg, melynek jellemző tagjai a sziksfű (*Salicornia herbacea*), pozsgás ősziróza (*Tripolium pannonicum*), budavirág (*Spergularia salina*), sziki ballagófű (*Salsola soda*), sziki üröm (*Artemisia salina*), sziki útifű (*Plantago maritima*) és a sziki sóvirág (*Limonium gmelini*)¹.

Ez a szikes élőhelytípus főként az Erdélyi Mezősége jellemző, mely térségtől a Sósoros mintegy 40 km-re keletre található. A Mezőségen az ó-holocén melegkor pusztai élővilágának számos jellegzetes elemét megtalálhatjuk, melyek fennmaradását va-

lószerűleg az Erdélyi-medence elszigetelődése, valamint az itt uralkodó sajátos környezeti feltételek (sós talajain és suvadó lejtőin erdő nem települhetett) tették lehetővé.²

A szikes, sókibúvások élőhelyekhez kötődik a halofil, reliktumként számon tartott közép-ázsiai homokfutrinka, a *Cephalota chiloleuca* is, melynek romániai és bulgáriai populációi a faj elterjedésének nyugati peremvidékén találhatóak.³ A faj Európában jelen van még Moldovában, Dél-Oroszországban és Ukrajnában, Erdély elcsatolása óta valószínűleg törlendő Magyarország faunájából.⁴

Az újabb populáció felfedezésének körülményei

2013. 06. 26-án a Sósoros alsó felében a sósziklák és a Korond pataka közötti, sós pocsolyák, sóvirágok és halofil növényzet jellemezte partszakaszon (46.54012°, 25.11546°, Foto 1, 2) figyeltem fel e középtermetű homokfutrinka fajra. A borús, esős idő miatt ekkor csak egyetlen példány került szem elé, de 2014. 07. 30-án napsütéses időben már tucatnyi egyeddet láttam ugyanazon a partszakaszon. Mindkét alkalommal bizonyítófotók készültek egy-egy élő példányról (Foto. 3., 4.).

A taxon beazonosításában és a törzsbeli hasonló élőhely-preferenciájú és kinézetű fajok (Erdélyből a *C. elegans* ssp. *stigmatophora* és a *Calomera littoralis* ssp. *nemoralis*) egyértelmű kizárásában segítségemre voltak a Panin⁵, Székessy⁶ és a Gidei – Popescu⁷ féle határozók. A szárnyfedők széles fehér zezugos rajzolata távolabbról is magára vonta a figyelmet, ám két másik fontos faji bélyeg beazonosítása tüzetesebb vizsgálatot igényelt. A készült fényképek alapján győződtem meg arról, hogy a szárnyfedő fehér rajzolata a proximális végén csak a humerális részt fedi és nem terjed éles szögben kanyarodva a scutellum felé, továbbá arról is, hogy a labrum a középső részén kétszer hosszabb, mint a szélein.

¹ HORVÁTH István 2004.

² ÁDÁM László – HEGYESSY Gábor 2001.

³ CASSOLA, Fabio – JASKULA, Radomir 2004.

⁴ CASSOLA, Fabio – JASKULA, Radomir 2004.

⁵ PANIN, Sergiu 1952.

⁶ SZÉKESSY Vilmos 1958.

⁷ GÍDEI, Paul – POPESCU, Irinel E. 2012.

A *Cephalota chiloleuca* romániai adatainak áttekintése és az újabb előfordulási hely jelentősége

A *C. chiloleuca* romániai elterjedése (Fig. 1) jelen ismereteink szerint Erdélyre, a Havasalföld keleti részére, Moldva déli részére és Dobrudzsára korlátozódik⁸. Erdélyben a faj a mezősegi szikesek tanulmányozása révén vált ismertté. Bielz⁹ 1887-ben a főként szász természettudósok korábbi gyűjtéseit összegző művében a következő gyűjtési helyeket sorolja fel: Mezőség (Câmpia Transilvaniei), Hunyad megye: Déva (Deva), Szeben megye: Reussmarkt (Szerdahely / Miercurea Sibiului), Salzburg (Vízakna / Ocna Sibiului), Maros megye: Baassen (Bázna / Bazna), Schaessburg (Segesvár / Sighișoara), Niedereidisch (Alsó-Idécs / Ideciu de Jos), Zsabentza (Görgény-Sóakna / Jabenita), Záh (Mezőzáh / Zău de Câmpie), Kolozs megye: Szamosfalva (Someșeni), Torda (Turda). Ezidőtájt az erdélyi szikesek és sós tavak már hírneves gyűjtési helyeknek számítanak, a *C. chiloleuca* pedig a szikesek rovarfaunájának kiemelt képviselőjévé válik, 1893-ban Herman¹⁰ is említést tesz róla a Magyarország pókjai című könyvismertetőjének bevezető részében, hol azon érdekességként számon tartott hazai faunaelemeket sorolja fel, melyeknek a Mezőség képezi elterjedésük nyugati határát. 1889-ben Schwab¹¹ kolozsvári csillagász-műszerész egy további ritka homokfutrinka fajt (*C. elegans*) is azonosít Tordáról, a Kolozsvár és Apahida közötti Tarcsa-határból és a szamosfalvi Csonthegyről, mely taxon a *C. chiloleuca*-val osztozik az említett élőhelyeken. Apfelbeck 1904-ben szintén gyűjti Erdélyben.¹² Horváth¹³ 1917-ben a társulati üléseken megvitatásra alkalmas témaként ajánlja a faj ökológiájának azon sajátosságát, hogy nem specifikus ragadozóként mégis ragaszkodik egy specifikus élőhelyhez, azaz a sós területekhez. 1952-ben Panin¹⁴ négy erdélyi - (Kolozs, Maros, Hunyad és Szeben) és három Kárpátokon kívüli megyéből (Buzău, Galac és Konstanca) említi a *C. chiloleuca*-t. Az erdélyi előfordulások valószínűleg a korábbi irodalmi forrásokból átvett adatok. Mario Cassola 1972-ben két helyről gyűjti: Brăila megye – Lacul Sărat, Tulcea

megye – Dunavățu de Jos.¹⁵ Fabio Cassola és Jaskula a következő helyeken találták: Brăila megye – Lacul Sărat, 1987, Konstanca megye – Histria, Sinoe tó, 1987, Buzău megye – Sărvulkánok, 2002.¹⁶ Jaskula¹⁷ 2005-ben két helyről gyűjti: Brăila megye – Plopu tó, Konstanca megye – Histria, Sinoe tó.

Panin¹⁸ szerint ritkábban folyópartokon is előfordulhat a faj. Ilyen élőhelyekről származhatnak a dévai, szerdahelyi és segesvári adatok, ugyanis ezen települések környékén nincsenek szikesek vagy sókibúvások.

Megjegyzendő, hogy Erdélyből nem ismertek az 1904-es gyűjtésnél frissebb szakirodalmi jelzései a fajnak, a Kolozs megyei szikeseken Adrian Ruicănescu¹⁹, a Fehér megyei szikeseken Petru Istratē²⁰ gyűjtötte recens példányait.

A székelyföldi Sóvidékről eddig még nem jelezték a fajt, a szegényes vonatkozó irodalomból ítélve kevesen kutatták e régió rovarvilágát. Máthé és tsai.²¹ a közeli Szovátán található „Medve-tó és a sós sziklák erdősegei” országos jelentőségű védett terület faunájának felmérésekor nem találkoztak e fajjal.

A jellegzetes sókibúvások és szikes élőhelyeken várható volt a faj előfordulása a térségben, a sószoros populáció bizonyára nem elszigetelt az Erdélyi Medence korábbról ismert állományaitól. Jó eséllyel további populációk felfedezésére is sor kerülhet egy élőhely-modellezésre is támaszkodó célzott kutatás eredményeképpen. A legközelebb eső ismert gyűjtési helyeken, a légvonalban mintegy 36,7 km távolságban észak-nyugatra található Görgény-Sóakna és a 41,7 km-re található Alsó-Idics sósfürdőinél és szikes területein a faj nagy valószínűséggel továbbra is jelen van.

Köszönetnyilvánítás

Köszönet illeti Adrian Ruicănescut, Petru Istratet és Máthé Istvánt a konzultálások során kapott értékes információkért, továbbá Sos Tibort, Dóczy Annamáriát, Varga Ágneszt, Pál Zoltánt és a gondnoki teendőket ellátó Cholnoky Jenő Földrajzi Társaságot a terepbejárások során nyújtott segítségért, továbbá Péter Áront a térkép elkészítéséért.

Barti Levente – Sepsiszentgyörgy 520060, Domb u. 11/B/16, bartilev@yahoo.com

⁸ CASSOLA, Fabio – JASKULA, Radomir 2004.

⁹ BIELZ, Eduard Albert 1887.

¹⁰ HERMAN Ottó 1893.

¹¹ SCHWAB, Friedrich 1889.

¹² CASSOLA, Fabio – JASKULA, Radomir 2004.

¹³ HORVÁTH Géza 1917.

¹⁴ PANIN, Sergiu 1952.

¹⁵ CASSOLA, Fabio – JASKULA, Radomir 2004.

¹⁶ CASSOLA, Fabio – JASKULA, Radomir 2004.

¹⁷ JASKULA, Radomir 2007.

¹⁸ PANIN, Sergiu 1952.

¹⁹ RUICĂNESCU, Adrian pers. comm.

²⁰ ISTRATE, Petru pers. comm.

²¹ MÁTHÉ István et alii 2013.

Irodalom

- ÁDÁM László – HEGYESSY Gábor
2001 *Adatok a Zempléni-hegység, a Hernád-völgy, a Bodrogköz, a Rétköz és a Taktaköz holyvafaunájához (Coleoptera)*, A sátoraljaiújhegyi Kazinczy Ferenc Múzeum Füzetek V., Kazinczy Ferenc Múzeum, Sátoraljaiújhegy, 34.
- BIELZ, Eduard Albert
1887 Siebenbürgens Käferfauna nach ihrer Erforschung bis zum Schlüsse des Jahres 1886, *Verhandlungen und Mittheilungen des Siebenbürgischen Vereins für Naturwissenschaften in Hermannstadt*, 37, 39.
- CASSOLA, Fabio – JASKULA, Radomir
2004 Materials to the knowledge of tiger beetles of Romania (Coleoptera, Cicindelidae), *Polish Journal of Entomology*, 73, 193–214.
- GÎDEI, Paul – POPESCU, Irinel E.
2012 *Guide to Coleoptera of Romania, I. (Ghidul coleopterelor din România, I)*. Editura PIM, Iași, 47–50.
- HERMAN Ottó
1893 Magyarország pókjai, *Akadémiai értesítő*, 4 (37-48), 30.
- HORVÁTH Géza
1917 Szakosztályunk ülései, 212. ülés, *Állattani Közlemények*, 16 (1-2), 271.
- HORVÁTH István
2004 *A Székely sóbányászat rövid története*, Lyra kiadó, Marosvásárhely, 2001, 140
- JASKULA, Radomir
2007 Further records of tiger beetles from Romania (Coleoptera, Cicindelidae), *Cicindela*, 39 (1-2), 27–34.
- MÁTHÉ István – SÁNDOR D. Attila – BALÁZS Enikő – DOMȘA, Cristian
2013 Contribution to the knowledge of the vertebrate and invertebrate fauna of Sovata area. *Brukenthal, Acta Musei*, VIII. 3, 517–530.
- PANIN, Sergiu
1952 Coleoptera, Fam. Cicindelidae, 10, 1, *Fauna Republicii Populare Române, Insecta*, Ed. Acad. R.P.R., București, 1–55.
- SCHWAB, Friedrich
1889 *Ueber den Vorkommen von Cicindela elegans Fisch. Siebenbürgen*, *Verhandlungen und Mittheilungen des Siebenbürgischen Vereins für Naturwissenschaften in Hermannstadt*, 39, 90–91.
- SZÉKESSY Vilmos
1958 Homokfutrinkák – Cicindelidae, *Magyarország Állatvilága, Fauna Hungariae*, 34, VI,2, Akadémiai Kiadó, Budapest, 25.

O nouă localitate a speciei *Cephalota chiloleuca* Fischer von Waldheim 1820 (Carabidae, Cicindelinae) în Transilvania: Canionul de Sare de la Praid (Rezumat)

Cephalota chiloleuca este o specie halofilă răspândită preponderent în Asia Centrală, limita vestică de distribuție se găsește în Transilvania. Aici poate fi considerată o specie cu statut de relict. Localitățile semnalate în literatură se găsesc majoritar pe sărăturile Câmpiei Transilvaniei și zonele mărginite cu emergențe de sare și lacuri sărate. În acest articol se prezintă o nouă localitate a speciei, aflată la est de Câmpia Transilvaniei. Noua populație a fost identificată în 2013.

Cuvinte cheie: Cicindelinae, faună halofilă, Transilvania, Canionul de Sare de la Praid

New locality of *Cephalota chiloleuca* Fischer von Waldheim 1820 (Carabidae, Cicindelinae) in Transylvania: the Salt-Gorge from Praid (Abstract)

Cephalota chiloleuca is a Central Asiatic halophilous tiger beetle which has the western limit of distribution in Transylvania (Romania). Here can be considered a relict species, mostly from the inner areas and the borderline of Mezőség plains (Câmpia Transilvaniei), places with highly saline environment around salt lakes and salt domes.

In this paper a new locality of the species is given eastwards from the Mezőség plains, where a small population was spotted in 2013.

Keywords: tiger beetle, halophilous fauna, Transylvania, Salt-Gorge from Praid

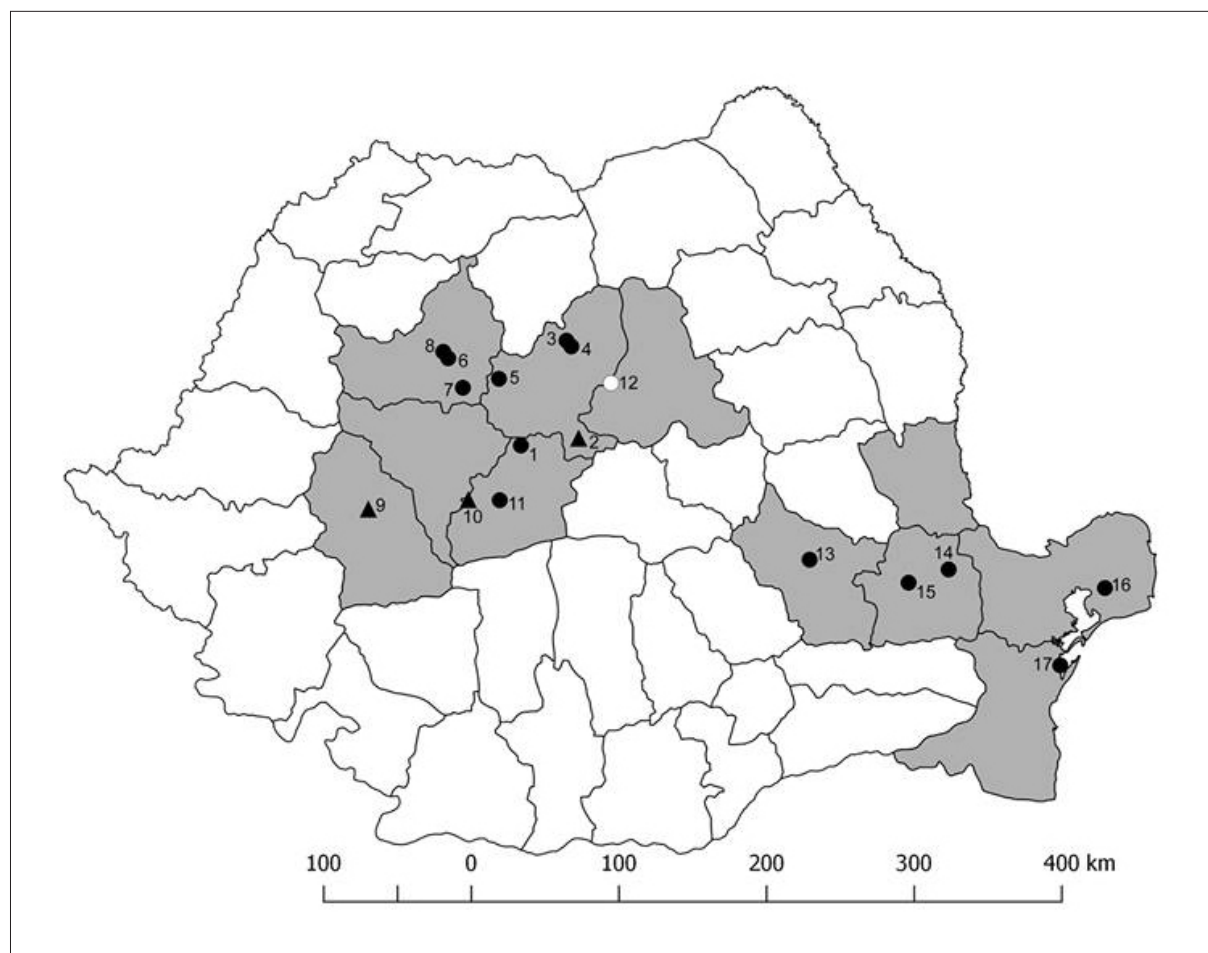

Fig. 1 A *Cephalota chiloleuca* elterjedése Romániában (The distribution of *Cephalota chiloleuca* in România).
 Gyűjtési helyek (Localities): **Maros megye (Mureș County)**: 1. Baassen (Bázna / Bazna), 2. Schaessburg (Segesvár / Sighișoara), 3. Niedereidisch (Alsó-Idecs / Ideciu de Jos), 4. Zsabenitza (Görgény-Sóakna / Jabenitza), 5. Záh (Mezőzáh / Zău de Câmpie); **Kolozs megye (Cluj County)**: 6. Szamosfalva, Csonthegy (Someșeni), 7. Torda (Turda), 8. Apahida – Tarcsai határ (Apahida); **Hunyad megye (Hunedoara County)**: 9. Déva (Deva), **Szeben megye (Sibiu County)**: 10. Reussmarkt (Szerdahely / Miercurea Sibiului), 11. Salzburg (Vízakna / Ocna Sibiului); **Fehér megye (Alba County)**: közöletlen helyadatok (unpublished localities); **Hargita megye (Harghita County)**: 12. Parajd-Sósoros (Praid – Salt Canion); **Buzău megye (Buzău county)**: 13. Sársvulkánok (Pâclele Mari); **Brăila megye (Brăila county)**: 14. Lacul Sărat, 15. Lacul Plopu (Popu lake); **Tulcea megye (Tulcea county)**: 16. Dunavățu de Jos; **Konstanca megye (Constanța county)**: 17. Histria – Sinoe tó (Histria – Sinoe lake); **Galac megye (Galați county)**: ismeretlen helységadat (unknown locality).
 Fekete pontok (black dots): szikes, sókibúvásos gyűjtési helyek (places with highly saline environment); fekete háromszögek (black triangles): nem szikes gyűjtési helyek (places without saline environment), fehér pont (white dot): a legújabb előfordulás (the new locality of the species)

Foto 1. A *Cephalota chiloleuca* jellegzetes élőhelye a parajdi Sósorosban
(The habitat of *Cephalota. chiloleuca* in the Salt-canyon from Praid) – photo Barti L.

Foto 2. A *Cephalota chiloleuca* jellegzetes élőhelye a parajdi Sósorosban
(The habitat of *Cephalota chiloleuca* in the Salt-canyon from Praid) – photo Barti L.

Foto 3. *Cephalota chiloleuca* a parajdi Sósorosban, 2013. 06. 26.
(*Cephalota chiloleuca* in the Salt-canyon from Praid, 26. 06. 2013.) – photo Barti L.

Foto 4. *Cephalota chiloleuca* a parajdi Sósorosban, 2014. 07. 30.
(*Cephalota chiloleuca* in the Salt-canyon from Praid, 30. 07. 2014.) – photo Barti L.

